

helemaal zwart. Ook de gewone behangersbij (*Megachile versicolor*) heeft een dergelijke buikschuier en is daarom niet met zekerheid snel van de grote bladsnijder te onderscheiden.

Het knippen

De bladstukjes die behangersbijen gebruiken worden op zeer behendige wijze verkregen. De bijen gaan op de zijkant van een blad zitten, gebruiken de kaken als schaar en knippen onder hun lichaam door een stuk blad los, dat ze tussen de poten krom buigen naar hun buikkant toe. Juist op het moment dat ze het laatste stukje blad losknippen vliegen ze weg. Ze snijden zo in enkele seconden een bladstukje los. Soms houden ze bij het vliegen de voorkant van het

bladstukje met de kaken omklemd. Langwerpige stukjes blad dienen om de zijkanten van de kokertjes te maken, de bladeren worden spiraalsgewijs op elkaar gelegd. Rondjes worden uitgeknipt om het kokertje van een aantal deksels te voorzien.

Het nageslacht

In de bladkokertjes die de bijen maken worden stuifmeel en nectar tot een stroop gemengd. Daarin wordt het ei gelegd, waarna het kokertje met passende blaadjes wordt afgesloten. De uitwerpselen van de larve zijn gewoonlijk geler dan hun voedsel. Als ze genoeg gegeten hebben spinnen ze zich in in een stevige bruine cocon. De uitwerpselen laten ze daar keurig buiten. Ze overwinteren als larve.

bijen

UIT DE IMKERGEMEENSCHAP

Over bestuiving gesproken

Ton Thissen

Een interview met L. Hensels en G. Hollander over de veranderde relatie tussen fruitteler/tuinder en imker op 18 september 2002.

'Den enen bok verlöt zich op den andern bok, maor de sik blif gust' ¹

Deze Achterhoekse boerenwijsheid schiet je te binnen als je een uur of wat met Lei Hensels en Gerard Hollander over bestuiving zit te praten.

Eerstgenoemde ontpopt zich van meet af aan als de meer theoretische deskundige met veel praktische ervaring; de ander als de praktijkman die kennis van zaken als een groot goed beschouwt. Hoewel ze elkaar al geruime tijd kennen en waarderen, heeft de (eerste) door de ABTB-afdeling Wehl opgezette bestuivingscursus hen samengebracht. Hollander als organisator; Hensels als een van de docenten.

Definitie

'Bij bestuiving is er', aldus Hensels 'altijd sprake van twee componenten: wat bestuift en wat bestoven wordt (moet worden) ofwel van de bestuiver (o.a. wind en insecten) en de bloem van een boom, een heester of een plant. In close-up: van bijvoorbeeld de honingbij en van bijvoorbeeld de Udense Zwarte (kers). Hoe dan ook, er moet overdracht plaatsvinden van stuifmeel

naar stamper. Want dat is de definitie van bestuiven'. Oké, maar aan zo'n definitie gaat noodzakelijkerwijs veel vooraf. Zij is altijd het product van waarnemingen, proeven/onderzoeken en op grond daarvan verworven inzichten. Hoe stond het nou met het inzicht dat bijen en bloemen met elkaar te maken hadden bij bijvoorbeeld een imker in de jaren dat de korfimkerij overging naar de kastimkerij (in Nederland in de jaren '50 van de vorige eeuw)?

Inzicht een aandacht

Hensels: 'Hier moet je onderscheid maken tussen inzicht en aandacht. Het inzicht dat bijen en bloemen op elkaar aangewezen zijn (bloem levert nectar; bij zorgt voor bestuiving) bestond al sinds het eind van de 19^e en begin 20^e eeuw. Denk maar aan namen als Sprenger, Rutten en later Van Giersbergen, Minderhout e.a. Maar van aandacht van de kant van de imker en de (fruit)teler voor deze onderlinge relatie was toentertijd geen of nauwelijks sprake'. Werden die inzichten dan niet gepubliceerd of waren imkers en tuinders soms niet geïnteresseerd? Hensels: 'Noch het een; noch het ander. De ware reden: er waren in die dagen – om bij bijen en Nederland te blijven – bijen genoeg. Zoveel dat de bestuiving ongemerkt perfect verliep. De natuur kon het helemaal zelf af. Daar hoefde geen mens aan te pas te komen. En waarom zou die ook? De appelaar bracht appels en de bijen honing. Goed is goed'.

Hollander: 'Je moet wel beseffen dat, als het over die tijd gaat, bijna iedere boer/tuinder bijen hield. In Wehl bijvoorbeeld waren er toen veel imkers met vrij grote stallen; anno 2002 is het aantal imkers en dus het aantal volken sterk teruggelopen. En wat ook veranderd is: heel wat bijenhouders zijn vandaag de dag hobby-imkers die vaak in een paar kasten hun bijen aan huis houden. Het zijn veelal wat men vroeger 'stadsmensen' noemde. Zij hebben interesse in zo'n wonderbaarlijk stukje natuur, zijn verguld met hun potje honing, maar weten van bestuiving weinig of niets af'. Net zoals vroeger dus, concludeert uw verslaggever. Maar dat blijkt te kort door de bocht.

De rol van de overheid

Voordat de overheid eind jaren '80 (van de vorige eeuw) haar handen aftrok van de Nederlandse imkerij, was er wel degelijk sprake van een relatie tussen land-/tuinbouw en de bijenhouderij. Bijen werden toen – zoals we al zagen – vooral op het platteland gehouden door boeren en tuinders en/of door mensen met een agrarische achtergrond. Hollander: 'We hebben het hier over een vrij lange periode, die de vooroorlogse en de naoorlogse tijd bestrijkt. Het Ministerie van Landbouw was op grond van wat er gaandeweg over het bestuivingsspel tussen bloemen en bijen bekend was, geïnteresseerd in de imkerij. Zij stimuleerde het houden van bijen met verstrekking van suiker en tabak. Tijdens WO-II was er dan ook sprake van een forse aanwas van imkers. Na de oorlog liep het aantal (dus) weer drastisch terug. Om in Nederland toch over voldoende bijen te kunnen beschikken, stelde de overheid via haar Rijksbijenconsulent iedere beginnende imker – na het volgen van een cursus – twee bijenkasten ter beschikking. 'Subsidie-imkers' werden ze genoemd. (Lei Hensels was een van hen)'.
 Maar ook het land- en tuinbouwonderwijs besteedde veel aandacht aan bijen en bijenteelt. Hieruit blijkt dat de overheid er zich terdege van bewust was dat de bloemvastheid van de honingbij haar tot een ideale bestuiver maakte. Hensels: 'De bijenteeltvakonderwijzers hadden naast een bijenteeltakte ook een land-/tuinbouwakte. De Fruitteeltvakschool had naast de leerstof op fruitteeltgebied ook de bijenteelt op haar programma. Land-/tuinbouw en imkerij gingen zo vele tientallen jaren lang hand in hand'.

Hollander: 'Omdat men goed op de hoogte was van de uitermate belangrijke bestuivingsfunctie van bijen, reisden – ook voor de oorlog al – heel wat imkers, vaak in verenigingsverband naar het fruit. En dat liep meestal gesmeerd: de imker was op de hoogte van de be-

hoefte van de tuinder; de tuinder wist meer dan genoeg van bijen af om te weten wat hij in huis haalde'.

Hoe is dat nu?

Hollander: 'Heel anders. Er zijn nog wel nevenberoepsmatige imkers met kennis van zaken op het gebied van bestuiving, maar hun pakweg 3.000 volken zijn lang niet toereikend. Het moet derhalve van de ± 48.000 volken van de hobby-imkers komen. Die hebben voor een groot gedeelte wel een beginnerscursus gevolgd en misschien ook nog een cursus voor gevorderden, maar niet meer als onderdeel van een brede agrarische opleiding. Het bijenteeltonderwijs heeft de overheid voor een groot deel aan de verschillende imkerbonden overgelaten. Het gevolg is dat een beginnende imker niet meer dan drie pagina's over bestuiving in zijn Werkboek Bijenhouden aantreft'. En de tuinder? Hensels: 'De hedendaagse tuinder is gespecialiseerd: hij weet steeds meer over steeds minder. En voor wat hij niet weet is daar het apparaat van de Voorlichtingsdienst. Daarbij komen nog de diverse ontwikkelingen op het gebied van de kasteelt, waarin hij zich ook verdiepen moet. Over bijen wordt nauwelijks gesproken'.
 Onderwijl blijft echter de definitie van de bestuiving wel van kracht: er dient overdracht plaats te vinden van stuifmeel naar stamper. En daar zijn o.a. bijen voor nodig. Het is derhalve niet zo verwonderlijk dat de op heden vigerende Bestuivingsregeling (in feite een afspraak tussen bijenhouderij en tuinderij) heel wat gekrakeel heeft opgeleverd en nog steeds veroorzaakt. Het is aan de orde van de dag dat de tuinder de imker en de imker de tuinder verwijten maakt. Bij gebrek aan kennis op elkaars gebied 'blif de sik gust', wordt de bloem niet bestoven. En wie zijn schuld is dat?

Kruik

Het is triest te moeten constateren dat op het gebied van de bestuiving de verantwoordelijkheid van de overheid met al haar (lees: onze) middelen voor een belangrijk deel terechtgekomen is op de steeds smallere schouders van de Nederlandse imkerij. De uitdrukking van de kruik die zo lang te water gaat tot hij breekt. Kennen we die niet meer?

¹ Gezegden uut d'n Achterhoek, Kemper, D.H. en Kobes, D.W. Vertaling: De ene bok vertrouwt op de andere bok, maar de geit blijft ongedekt.

Voor het een en ander werd geraadpleegd: Bestuiving Land- en Tuinbouwgewassen, L. Hensels